

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՊԵՆՃԻՈՅ ԱՐԴԻ ՆՇԱՆԱԽՈՐ

ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԸ

ԷՐՆԷՍԴ ՎԱՆԴԷ

ՊԵՆՃ Ժողովուրդը՝ Գերմանական և Ֆրանսական երկու իրարմէ խորապէս տարբեր նկարագրով ժողովուրդներու մէջ ապրելով, թէ՛ մէկուն և թէ՛ միւսին յատկանշները իւրացուցած է:

Երկու նախանձորդներու հակընդէմ ներկարագրի ոգին՝ Պելն Գեղարուեստի մէջ ևս կը տեսնուի: Պելն կտախն վրայ տեսնուի արուեստին իրատ և չափազանց լուրջ գիծերը՝ Ֆրանսական հոգիի ճկնութենէն թէ՛ կենդանութիւն մը կը զգեսնուի և հիւսիսային սառնութիւնը և կոպտութիւնը շնորհքի և ազնուութեան կը փոխարկուին, բայց իսկապէս լատինի հանճարեղ և կենսունակ կատարելութեան չեն հասնիր:

Պելն նկարիչը չկրնար տեսնել իր ընթացիկ նէն ետ կենալ: Ինքը լատին վարպետներէ ներշնչուելով հանդերձ՝ չի յաջողիր լատին հմայիչ ոգոյն տիրանալ:

Իրնէսդ վանդէի գեղարուեստին մէջ ակն յայտնի կը ցոլանայ այս Պելնի յատկանշական ոգին: Ինքը ճշդիւ հետեւող մ'է հայրենաւանդ այն ճաշակին որ Louis Gallaitէն (1810-1887) և Edouard de Biefveէն (1809-1882) ծնունդ առած է: Վանդէ այդ երկու վարպետներուն հետեւելով հանդերձ՝ մեծապէս ազդուած է ֆրանսացի Barbisonէն՝ որ 1870է ի վեր գերազանց նկարիչ ճանչցուած է յիշեալ երկու արհեստագէտներէ:

Վանդէի Աւստումն Մարիամու առջինեկ գործին մէջ, որ 1893ին նկարած է, ֆրանսացի յիշեալ վարպետին ազդեցութիւնը կը պատկերացնէ՝ երանգներու նուրբ և աստիճանաւոր ներդաշնակութեամբ: Գոյներու առնչականութիւնը իրարու հետ յարատե հաշտեցնելու ձկտումը՝ արդի խորհրդագրագրական Պելն նկարչութեան զարդի յատկանշն է՝ որ յանձին Fernand Knopoffի հզօրագոյն ջատագովն ունի: Սակայն մինչ Knopoff մթին և աշխարհիկ գաղափարականի մէջ կը սիրէ ընկղմել, վանդէ կը հրճուի զգեսնուի և ներշնչուի կրօնական գաղափարով: Այդ վսեմ գաղափարականը իւր վրձինին առաջնորդն ըլլալով՝ իւր հոգին բարձր, իւր ներշնչումները ազնուական և թափանցող կը հանդիսանան:

Աւստումն կտախն վրայ մարդս կը նըշմարէ ոչ միայն քնարերգական քաղցր ներդաշնակութեան մը օծումը, այլ կը տեսնէ զոյններու մեղոյշ փափկութիւն մը, արեւելեան ակնախօսիկ ճոխութեամբ պըճնուած, որով կը գրաւուի, կ'ոգեորի սիրտն ու միտքը հանդէպ Կուսին անդամներուն և կեցուածքին նազելիութեան:

Վանդէի այդ առաջին աշխատութիւնը՝ ստոյգ գրաւական մը եղաւ իւր տաղանդին ապագայ յաջողագոյն գործերու արտադրութեան: Եւ ստուգիւ 1894ին Go-

decharlesի հաստատած համաշխարհային մրցումին մասնակցելով, իւր երկրորդ աշխատութիւնը՝ Գաղտնի քանդակը, յաղթութեան դափնիին արժանացաւ:

Երուսաղեմայ նամբաներէն մէկուն մէջ կը տեսնուին դահլիճներ, փարիսեցիներ, քահանաներ և ժողովուրդը՝ որոնք խմբո-

ւարանենք նայուածքը դարձուցած է գետնամած ողջակէզին: Իր ետեւը աւելի վէս հնդիկ մը կանգնած՝ միայն մէջքը գազանի մորթով շրջապատած է, և ուսին վրայ արիւն նով ներկուած սանդուխ մը կը տանի: Կարծես գետին տապալած զոհը դիտելէ վերջ՝ աչքերը դարձուցած է այն սուրբ



E. Wante: — Զարաւանսց պատկերիմ՝ Տիրամայրը,

վին կը յառաջեն: Տեսարանի խորքը՝ սրահի մը կամարակապէն դուրս կ'ելլէ այդ ամբողջը, որ աստուածային զոհ Գրիստոսն՝ խաչի ծանրութեան տակ գետին կործանած կը դիտէ: Ամբոխին առջև ինկած է սեւամորթ մը՝ ճերմակ կրկնոցով և զգուրկը կարմիր ու կանաչ փաթթոցով. աջ ձեռքը կողով մ'ունի, յորում կը տեսնուին չարչարանաց զործիք՝ մուրճ և գամեր:

անձերուն՝ որոնք ճամբու դարձուածքին մէջ՝ ցաւատանջ կը սպասեն խաչարարձ Փրկչին անցնիլը տեսնելու: Սիրոյ աշակերտն Յովհաննէս՝ Ս. Կոյսը յոտին կը բռնէ և դարձած կը նայի առ Մարիամ Մագդաղենացի, որ ծնրադիր, կիսով չափ փողոցին անկիւնէն դէպ ի Յիսուս դարձած կը տուայտի:

Այս պատկերը՝ զգացումներու և կեն-



E. Wante: — ջանց համապարհը.

դանի երանգներու նկարչական հիանալի ամբողջութիւն մ'է։ Սա Ալեհտովի գաղափարական ներդաշնակութենէ վեր բան մ'է, իրապաշտական գոհար մը։ Այս իրապաշտական արտայայտութիւնը՝ վաւերէ,

Յիշելու արժանի է որ Յաւոց ճանապարհով Godecharlesի մրցանակը վաստակելէ և պատկերը իր պետութեան ծախելէ վերջը, վերոնկարան և խաչկոյրիներ չի շինած, իտալիա ուսումնասիրական ճամբարէն



E. Wante: — չամդիպում ձերոմիքայի:

քիչ վերջը, վերոնկարան և խաչկոյրեան պատկերներուն մէջ այնքան կատարելութեան պիտի հասցնէ, որ Gallait և De Biefveը գերազանցելով՝ անոնց խորշիլի բնապաշտութենէն զերծ մնալով՝ առանձնապաշտութիւն զիծ և արժանավայել բարձրութիւն պիտի ցուցադրէ:

բորդութիւն մ'ըրած է։ Գիտարուեստի հայրենիքը՝ ինչպէս ժիշդարու իւր նշանաւոր հայրենակիցներուն ներշնչած էր արիւն և ընտրութիւն գոյներու, այսպէս իրեն համար ևս նպաստաւոր եղաւ՝ ուսկից վերջը նկարեց նա խաչկոյրիներ՝ որ այժմ Պրիւքսէլի Ս. Յովսէփ Եկեղեցւոյ մէջ կը գտնուին:

նուի և որուն լուսապատկերը զետեղած ենք հոս:

Յաւի սարսուռը կը համակէ զմարդ, երբ այդ մեծղի պատկերին առջև կը գտնուի: Հոն Հռովմական զինուորը կատաղի նա-յուածքով և հումկու բազուկներով Յի-

րանի ազդեցութիւնը՝ հակառակ իրապաշտական անագորոյն յղացումին, դիտող մարդու մէջ զորովանքի ազնուական զգացում մը կը ծնուցանէ, որ անտարակոյս կախումն ունի աստուածային զոհի մարմնոյն հրաշալի շինուածքէն, անոր ցաւա-



E. Wante: — Զարբանաց պատկերիմ Յիսուս ցաւագիմը.

սուսի ծունկերն ու կողն բռնած, կատաղաբար կը մշտէ դէպի խաչափայտ: Մուրհի ուժգին հարուածը կարծես կը լսես՝ որ անգութ դահիճը ֆրկչին ձախ ձեռքին մէջ կը մխէ. մինչ Յաւատանջ Սատուածորդոյն դառն նայուածքը՝ քար սրտերն ալ յուզելու տպաւորութիւնն կ'ազդէ:

Սոյն արտասովոր ոճով նկարուած՝ խաչելութեան պատկերին խժոժական տեսա-

տանջ աչքերուն խոցոտիչ նայուածքէն՝ յորում կեղորոնացած է ամբողջական շարադրութեան ոգին:

Սանդուխի վրայ կեցած երկու դահիճները և ստորև գտնուող հռովմայեցի զինուորը՝ զրեթէ հաւասարանկին եռանկին մը կը ձևացնեն, որոնց պղնձագոյն մարմիններու տեսքը՝ ֆրկչին մարմնոյն պայծառութիւնը հիանալիօրէն դուրս ցատկեցը-

նեկէ զատ, Յիսուսի գլուխը՝ իաչի գա-
զաթնահայեաց և հորիզոնական գիծերուն
կպած ու զառնութեամբ համակուած նա-
յուածը՝ զերազանցարար արհեստագի-
տական նկար մը կը ձևացնեն։ Սոյն եր-
կայն ասոն մտածուած շարադրութիւնը՝
խղճամիտ բնականութեամբ, ողբերգական
տպաւորութեամբ և վարպետի տեսութիւն-
ներով պնդուած, ասուգիւ Վանդէի խա-
լիա ճամբորդելուն արգասիքն է։ Այդ
ճամբորդութեան բարեբար ազդեցութիւնը
կը տեսնուի նաև 1898ի նկարած Յոգ-
րակիս Եկեղեցի որմանկարին վրայ։ Երում
վրձինի փափկութիւնը, կրօնականութիւ-
նը, անուշ արամադրութեամբ մը զմարդ
համակելը՝ *Beato Angelico*ն կը յիշեցնէ։
Գոթական գահոյքի վրայ վեհափառ բազ-
մած է Յիսուս՝ լուսաշող վերարկուի մէջ
պատատուած, ու թեկըր պարզած՝ կարծես
կ'աղաղակէ. « Եկայք առ իս ամենայն
վատականայք »։ Գահոյքի բոլորտիքը տա-
ւիդ և փող հնչեցնող հրեշտակներու խում-
բերէն վեր՝ կը տեսնուին ուրիշ ճերբոյճնե-
րու և սերորէներու բազմութիւններ՝ որոնք
կը զովարանեն զԱստուած։ Քրիստոսի
մերձ՝ ծննդադիր և աղբիսարկու կը զտնուի
Ս. Կոյսը. հոն են նաև Ս. Յովսէփ և Ս.
Յովհաննէս Մկրտիչ՝ ամենաբնական կե-
ցուածքով։ Դէպ ի Յիսուսի գահոյքը ա-
ռաջնորդող սանդուխին վրայ կանգնած է
Միքայէլ Հրեշտակապետը՝ ձեռաց մէջ՝
յարութեան և փրկութեան խորհրդանիշ
դրօշակն ունենալով։ մինչդեռ ոտիցը տակ
կը ճգմէ դոժխային վիշապի գլուխը։ Պատ-
կերը կ'ամբողջանայ մարգարէներու, ա-
ռաքանիներու, Եկեղեցւոյ սուրբ հայրերու,
մարտիրոսներու և խոստովանողներու բազ-
մութեամբ՝ որոնք Աստուածային մեծվա-
յելութեան գահոյքը հանդէպ կիսարտուր
շարուած են՝ զիմագիծերու հիանալի ար-
տայայտութիւններով։

Այս գլուխ-գործոց բոսելիք նկարը կը
զտնուի Անվերսա քաղաքին Ս. Յովհան-
նէս Պերքմանսի հաստատութեան մէջ։

Վանդէի գեղարուեստական ճաշակին և
եղական միտումին ուրիշ օրինակներէն յի-

շենք նաև Յիմարտարին Խալի և Պատա-
րազ Ս. Վոնիփակիոսին Առաջինին մէջ՝ Ս.
Ֆրանչիսկոս Աստիգացւոյն կատարելապէս
առ Աստուած համակամելուն վեհ տեսա-
րանին առջև կը գտնէ ինքզինքը՝ դիտող
անձը։ Իսկ երկրորդին հանդէպ՝ « Եկայք
և մեր պաշտօնացոյք զԱստուած » գոչել տա-
լու վսեմութեան կը բարձրացնէ դիտողը։
Ստուգիւ այս կտաւին արտայայտութիւնը
կը համոզէ նուրբ տեսութիւն ունեցողը,
թէ Վանդէի հոգին՝ ջերմ եռանդով մը
վառուած՝ սլացած է առ Աստուած. ու
իւր վրձինը շարժած է՝ համոզելու համար
զմարդ. « հոս պէտք ես ծնրադեղ և ինձ
նման պաշտել գերնականը »։

Փախուստ յեղիպոսս պատկերովն ալ՝
Վանդէ՝ դիտողին նմանօրինակ վսեմ զգա-
ցողութիւն կը ներշնչէ, բնտանեկան ստոյգ
երջանկութեան քաղցրութիւնը և գեղեց-
կութիւնը՝ նոյն իսկ զոքաղդ արկածներու
հանդէպ, անվրդով պահուած ըլլալու ոգին
դուրս ցատկեցնելով։

Այսպէս Վանդէ առանձնայատուկ հմայք
մ'ունի իւր ամէն նկարներուն մէջ՝ որով
Պեճիկոյ արդի նշանաւոր պատմահայնի
համարաւին արժանացած է։ Ու մինչդեռ
Պեճիկական արդի զպրոց իր նախնաց
մասնաճիւղ՝ պատմական շարժումները նը-
կարելու առանձնայատուկութենէ շեղած, կը
նախընտրէ նկարել բնութեան տեսարան-
ներ, դիմանկարներ, և առտնին կեանք.
Վանդէն միայն հաւատարիմ մնացած Gal-
laidի և De Biefveի ցոյց տուած շաւիղ-
ներուն, բարձր արժանաւորութեամբ կը
շարունակէ անոնց ճանապարհը։

Իւր արտադրութիւնները կը համոզեն
զմարդ՝ որ ինքը կատարեալ արհեստագէտի
վսեմ զազափարականով ներշնչուած, ճա-
շակին նմուշութիւնը, կրօնական զգացումի
խոր համոզումը վրձնի գոյներով կ'ար-
տացուէ, ու սրտին ազնուական և գեղեցիկ
բաբախումը կտաւին վրայ անհամեմատ
փափկութեամբ կը տոգորէ։ Բոլոր այս
առանձնայատուկութիւնները՝ բնական հե-
տեանքներն են իրեն ստացած հաստա-
տուն սկզբունքով դաստիարակութեան։



E. Wante: — խաչելութիւնը.

Վանդէ 1872ին Կանտ քաղաքը ծնած է: Իր հայրը զարդանկարիչ մ'էր, որ իր զաւակին առաջին ուսուցիչն ըլլալու ժամանակ՝ չթերացաւ խնամք և հոգ տանիլ անոր արտին և հոգւոյն կրթութեան: 16 տարեկան էր Վանդէ, երբ՝ Կանտի վարժարանէն շրջանաւարտ հանդիսացաւ և առաջին մրցանակի արժանանալով՝ Josef Janssens երեւելի ուսուցչին և քաղաքակիր-

նիրուն խրախուսանօրը մտաւ Անվերսայի Ակադեմիան. ուր յաջողութիւն և փառք իրեն ժպտեցան, ուր զանազան տարիներ՝ նախ իբրեւ աշակերտ ապա իբրեւ նկարչութեան ուսուցիչ՝ գնահատելի գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ: Էւ Վանդէ քրիստոնէական ոգւոյ Գեղարուեստին ախոյեանն ըլլալով՝ իրեն համար մշտնջենաւոր համրաւի պատուանդան մը կանգնեց: